

Minden eddigi naplóvezetési kísérletem kudarcba fulladt. Vagy nem voltam kitartó, vagy elfelejtettem. A kettő lehet, hogy összefügg. A kitartás és elkötelezettség az egyik legnagyobb problémája koromnak. Nem az, hogy van-e vagy nincs, hanem az, hogy mit értékelünk annak – vagy mit nem. Rövid életem ellenére van olyan dolog, amit saját elhatározásból már egy évtizede csinálok. Kitartó munka lenne? Mondhatjuk annak – külső szemmel. Én, itt, belül semmit, de semmit nem érzek ezzel kapcsolatban. A kitartás addig tart, míg fel nem váltja a szeretet. Semmit sem lehet úgy csinálni, hogy legalább egy kis részét ne szeretnénk, vagy legalábbis „valahogyan” ne szeretnénk. Csodamód rafinált az emberi agy: megfajthatatlan, apró varázslat. Az emberi leleményesség a történelmünk legelőrébb helyezett tulajdonsága – és az egyetlen dolog, amire őszintén irigy tudok lenni,

A pszichológusok gyakran javasolják, hogy a napló írásával „adjuk ki” magunkból a belső feszültségeinket, vezessük le ezeket, meséljük el. Lényegében nem az a cél, hogy meg legyen írva. Paradoxonnak hat. Sokat kellett gondolkodnom ahhoz, hogy rájöjjenek: maga a folyamat – az, ami segít megérteni a felfejtlen érzéseimet, emlékeimet – nem a produktum, nem a végeredmény, nem. A folyamat. Egy könyvben azt olvastam, hogy Sztanyiszlavszkij jobban szeretett próbálni, mint előadást csinálni. Ez inspiráló, a folyamat – az önmegismerésé vagy másé – lesz a lényeg. Ebben az tetszik, hogy legalább nem kellett kritikákat olvasnia. Ez tetszik.

Nem tudom, hol kezdődik egy történet. Nem tudom azt sem, hogy az enyém hol kezdődött. Azt sem tudom mikor, hol s hogyan ér majd véget – vagy, hogy egyáltalán véget ért már. Van pár szócskám, igyekszem ezekkel kifejezni magam.

Ha az Alföldre gondolok, arra a vidékre, ahol felnőttem – vagy elkezdtem felnőni – sivár, pusztaság jut eszembe. A föld vagy nagyon száraz volt, homok, gyér növényzet, vagy fekete és nedves. Egyedül a telepített pázsitok álltak helyt az időjárás elleni harcban. Mindig minden kert zöld volt. Az ég mindig ijesztően kék, pasztell-kék, nagyon ritkán bukkant fel egy-egy felhő. Kevés madár, ha mégis mindig csak rajban. A kertünk olyan volt, mint mindenki másé a környezetemben, emiatt azt gondoltam sokáig, hogy mindenkinek ugyanannyi pénze van és nem értettem, hogy valakinek miért van két autója – hiszen nekünk egy darab Renault Clionk volt – amire szeretettel emlékszem, az ülések szaga mai napig ott kong a fejemben. Szerettem a fűben játszani, az udvaron lenni. A kert rózsákkal volt körülvéve, akáccokkal a kerítés mellett, és középen egy hatalmas fűzfa. Rengeteget homokoztam, futottam, estem, keltem, énekeltem.

Az óvoda a városban volt. Anyám minden reggel bepakolt a kocsiba és elvitt. LGT-t és ABBA-t kellett hallgatni. Emiatt ma utálok az utóbbit s kedvelem az előbit. Ötvenszázalékos siker – legalábbis számára, nekem száz. Az óvodában mindig sütött a nap, minden sárga volt, okkersárga, homok, kő, murva, macskakő. Itt talákoztam életem első szerelmével. A lelkész lánya volt. Azt gondoltam, hogy ha segíték neki homokvárat építeni és vinni-hozni a lapátot akkor megszeret. Igazam lett. Össze is kellett vesznem a legjobb barátommal – egy másik lelkész fiával – hogy kié is legyen a lány, mert neki is tetszett. Életem első találkozása az ismerkedés nehézségeivel. Kreatív óvodásként tehát arra jutottunk egy délutáni pihenés után, hogy legjobb lesz, ha először kő-papír-ollóban, majd kismotor versenyben, aztán futóversenyben mérkőzünk meg. Erre én azt mondhattam, hogy nem kiegyenlített a dolog – ezt arra értettem nagyjából tíz éves koromig, hogy a páros dolgok a jók és ez esetben kettő fizikai mellé kellett kettő szellemi sport is. Bevetettük a malom nevű játékot. Mivel nyertem ezért kaptam egy egész napot a lánnyal – mely kimerült abban, hogy bámultam. Ha ismertem volna a Figaro házasságát biztosan mulattatott volna a helyzet, de tekintve, hogy öt éves voltam nem ismertem egyetlen operát sem. Ekkor rendeztem az első

színházi előadásomat, mely a gyerekszobában kifeszített lepedő mögött történt és követve a kort: kombináltam az árnyjátékot a kéz és bábjátékkal. Nem emlékszem a történetre, nem emlékszem a bábokra. Minél erősebben idézem fel annál törekenyebb az egész. Félek emlékezni, mert összetörhet. A félig tudott – vagy csak tudottnak vélt – történet táplálja az érzést és az ember az érzést kapja amikor felidézi. Arra gondolok, hogy minden egyes visszaemlékezéssel veszít az emlék az érzelmi tartalmából s már nem lesz olyan, mint azelőtt. Kérdés, hogy kell-e olyannak lennie.

Ez a pár dolog volt, ami először eszembe jutott a kórházból hazaérve. Apám meghalt. Köszönöm az elmúlt tizenhárom évet. Ezt mondta. Azt mondta, hogy köszöni. Nekem meg a megsárgult fűszálak jutottak eszembe. A gyepe, a kert, a fűzfa, a homok. Az óvoda, a kismotor, a lány. Milyen a nem-levés? Sokszor megkérdezik hittanórán, mi van a halál után atyám? Szeretnék itt elidőzni, ezen a gondolaton, ami azóta zaklat, hogy kezet foghattam egy haldoklóval. Nehéz belegondolni. Megszűnik a test. Megszűnik a lélegzet, a szívverés, az agy végtelen neuronjai nem ugrálnak többé. Felfoghatatlan. És mi emberek, a háromdimenziósra töpörödött világunkban válaszokat adtunk – csekély párezer évünk alatt, mi ez a természet milliárdszor milliárd évéhez? – Isten, Allah, Mohamed, Jézus, Buddha, szellem, Zoroaszter, a guruk, mormonok, kvékerek, zsidók - ortodoxok s neológok. Amikor az ember hatalmasabbra tekint – én a halálra – olyan picivé zsugorodom, mint még sohasem. Nincs, megszűnik a lét. Igen, de mi a lesz a gondolkodó szellemmel, a lélekkel, ami tud szeretni, gyűlölni, vigasztalni és bántani? Túlvilág? Reinkarnáció? Örökélet vagy örök szenvedés? (Elhatároztam nem definiálom a lelket, nem tudom mi az, nem is akarom.) Nem végtelen önző tehát a vallás? Csak azért vagyok jó, hogy nekem jó legyen? Az nem önzetlen keresztényi segítség, ha azért segítetek, hogy jó keresztény legyek! Válaszúthoz érkeztünk: akkor miért segítetek? Azért, mert szimplán jó ember vagy – tehát mert egyszerűen jó ember vagyok –, vagy igyekszem legalábbis, hisz erről is szól a krisztusi élet – már jó keresztény is leszek? Vagy csak jó ember? Nem, percepció. Ha én látok egy szenvedőt segítő embert (mi is a szenvedés?) akkor azt mondom: igen, ez egy jó ember, krisztusian viselkedik – hát persze. Mit mond erre egy muzulmán? Egy zsidó? Egy buddhista? Egy hindu? Egy taoista? Mert jó muszlim, mert jó zsidó, mert jó hindu. Végtére is emberek vagyunk, épp elég baj ez nekünk. Nem keresztényi mivoltom miatt szeretnék jó emberként viselkedni. Azért, mert én jónak érzem – mert újfent önző vagyok: mert én azt akarom – talán ezért képzeljük ilyennek a túlvilágot – mert a vallási meghatározottságunkon felül is önző az emberi lény: így vallásán belül is az lesz. Nem a vallás önzése az, hogy elvesz egy embert egy másiktól? Mi más lenne? Mi másra gondolhatnánk? Mire gondolsz Te, aki olvasod? Arra, hogy düh és félelem van benned? Vagy lenézés? Én arra, hogy hátra dőlve egy kertszékben szívom a kövér cigarettám, kortyolom a félig komolyan-vett fröccsömet és örülök, hogy többet nem gondolok semmire. Ugyanis nincs mire. Mire gondoljak?

Arra kell gondoljak, hogy a lét – létezés – vanni – a vagyás – már önmagában épp elegendő. Emlékszik-e bármelyikünk a luhanszki árvákra? A vonuló örmény karra? A csillaggal koronázott seregre? És a donyecki boldogtalanokra? 911-re? A holomodorra?

Arra kell gondoljak, hogy mit csinálók – mit csinálunk? Újságcikkek százai, ezrei, videók tömkelege egymás után, hemperegnek. Mindegyik telis-tele félinformációkkal, propagandával, manipulációval. Mindig is így volt? Igen. Persze, hogy. De kinek érdekel, hogy akkor ezzel hogyan – vagy hogyan nem – birkóztak meg, amikor most én itt vagyok – a körkörös levésemben, mert vitathatatlan *szélmalomharcot* vív a levésem és a társadalomban létező egóm egymással. Elfelejtettük, hogy nincs igazság. Mert nem lehet az – nem lehet az, hogy – az hogy – nem – nem – nem lehet. De igen. Hogyne lehetne, mondom. A média

szüntelen árvízzel sújt mindannyiunkat. Kiutat szeretnénk. Hogyne, hiszen emberek vagyunk, homo sapiens sapiens. Mármost hisszük. *Homo lictus* – a hátrahagyott ember vagyunk, mi itt, az elfelejtett kontinensen, ősoleg Európában. Ciklikusság. Ha innen indult minden akkor itt is kellene, hogy befejeződjék, nem igaz? Az apokalipszisről beszélek. Nem atomháborúról, nem. Attól nem kell tartanom, hogy bekövetkezik-e vagy nem. Több, mint valószínű. Én az erkölcs, a hagyomány teljes felszámolásáról beszélek. Kezdenek eltűnni az origók, a közös pontok. Igen, a kereszténység erős – úgy ahogy. A zsidó közössége összetartóak, a muszlimok összefogása csodálatra is méltó lehetne, ha a média nem csak a terrorizmusról számolna be. Az atomizált társadalom polarizálódik. Az atommag protonokra és neutronokra hullik, a protonok kvarkokra és nincs húr, nem lesz húr, ami rezegne. Árkok vannak ásva, katonák állnak lövésre készen. Táborok táborai vannak – és mit csinál a művészet? Nem reagál. Néma. Soha ekkora csend nem volt a lövészárkokban. A média pedig ott, ahol csak tud, ott szítja a feszültséget. Rendkívüli frusztráció és temetett agresszió tapasztalható a mai világban. Minden ember egy pont lett a világban és nem akar egy másik fénylő pont része lenni. Az individuum skála – és középen lenni érdemes: magamat a közösségben tudni, magamat a közösség által definiálni, a közösségben az egyének erkölcsi normáit megvitatni. A szimfonikus megállapodásból monokrom, ütemes, diszharmonia lett.

És hogy hogyan lépünk ki? Megbélyegezve. Mosolyogva, vidám nézni a világra a legnagyobb erény korunkban. Kissé szótlannak lenni, mint valami nagyobbak tudója, egyedül lenni, tanulni, csendben és hangtalanul tenni a dolgunkat hatalmas kincs lehet. Nem mondhatom, hogy a krisztusi szeretet megváltó ereje majd mindannyiunkat felemel, mert nem. A probléma új, a megoldás régi. Lenni és tenni a dolgunkat, nem lehet más megoldás. Nem az a bajom, hogy a sajtó manipulatív, hanem az, hogy nem ismertük fel – jogi és erkölcsi értelemben – ennek az ártalomnak a mértékét. A megtévesztés legegyszerűbb eszközeivel élve szít frusztrációt.

És persze hányszor hallom ezeket a szavakat: karrierista, konzervatív, liberális, értelmiségi. Nem kezdek el ventilálni. Ha egy nő céltudatos és eléri kemény munkával, amit szeretne akkor – pejoratív értelemben – karrierista, ha egy férfi, akkor sikeres. Igaz ez? Nem. Mégis ezt hallgatom, mégis ezt hallom, mégis nem vehetem komolyan. Mintha az állítólagos konzervatív értékek felsőbbrendűek lennének a céljaink elérésénél: a kemény és kitartó és odafigyelő és átgondolt és precíz munkánál. Nem épp konzervatív értékek ezek? Nincs ilyen. Nincs ilyen címke, nem szükségesek a bélyegek és hálók, fiókok, skatulyák. Ezt előszeretettel mérjük skálán – liberálist/konzervatívot – egyik a másikhoz képest, mindeközben – a megállapítás után – címke lesz belőle. Nem, egyik sem. Egy csoport, általános lehet valamilyen, az egyén általános nem lehet valamilyen. Épp ezért egyén. A csoportot meglehet ítélni, a csoport tagjait nem. De nem címkéssel, hanem a saját tapasztalás mellékneveivel: szimpatikus, kedves, lehangoló, gondolatébresztő, idegen etc...

És a karrier. Az ember átlagosan hetvenöt évet él. Átlagosan negyvenöt évet dolgozik. A munka életünk szerves része. Életünk nagyobb hányadát töltjük munkával, mint amit nem. Így evidens az, hogy amikor tizenhét-tizennyolc éves gyerekekre bizzuk a pályaválasztást akkor sokan bizonytalanok. Ha „elrontod” – ha egyáltalán van ilyen – akkor bukod a féléléid, diákhiteled, időd, barátaid, megdorgál a családod és a többi. Ha végig csinálod még nehezebb dolgod lehet: egész életre nyomorítod meg magad és másokat, vagy sokkal több időt és pénzt kell beleölnöd abba, hogy jóvátedd. Még mindig jobban megéri, mint úgy halni meg, hogy meg sem próbáltam. A Nike márka ad erre egy jó választ: just do it. Nem szabad félni a segítségkéréstől sem. Ez emberi kötelességünk – mármost a kérdés, ugyanannyira, mint az adás.

Többnemzetiségű családban nőttem fel. Gyakran találkoztam a *nem vagyok eléggé magyar* érzéssel. A közép-európai frusztráltság egyik olyan részét ismerem testközelből, amit szinte sehol máshol nem lehet tapasztalni. Nem azért, mert különleges – mindenhol van identitásbeli probléma – hanem mert a történelem olyan sajátosságai tükröződnek rajta, amik rendkívül speciálisak. Keleti-blokk, II. Világháború, Horthy-korszak, I. Világháború, dualizmus, császárságok, királyságok. Mégis, keveredésünk és közös évszázados hagyományainkat egy szempillantás alatt tudjuk elfelejteni, ha szóba jön a trianoni békeszerződés. Könnyebb gyűlölni a szomszédot, mint megérteni a közös múltunk öt képviselő részét. És még mi is, akik közös nyelvet beszélünk – nyelvtanilag talán – farkast kiáltunk a mellettünk ülőre. Sosem voltam eléggé magyar. A saját véreim közt. Soha semmi nem tett még ennyire szomorúvá. Mert ennyire számíthat az, hogy hol születél. Nekem soha nem számított, a másoknak miért? Nem tudok ezzel megbirkózni, nem is akarok. Meg lehetne beszélni? Nem. Akkor jönne az *én nem úgy gondoltam, túl liheged, ne csináld már* és egyéb változataik. Sokat kínlódtam emiatt. Nem tud többé érdekelni. Ha már a legkisebb egységben, a családban is megtörténhetnek a dolgok, akkor nem menekülni kell – felesleges, nem. Annyira ignorálni kell, mintha a dolog létezését hozzáállásodnál fogva nem tudnád értelmezni. Pont ugyanez az eset Budapestről kapcsolatban. Város és vidék. Úgy nőttem fel, hogy vannak városok. Nagyobbak kisebbek. Budapest nem volt origó, miért lett volna? Mai napig sem használom a „fel” vagy „le” Pestre, vidékre kifejezéseket. Soha nem kellett. Városokban nőttem fel. De vidékinek tartanak. Ami nem baj, csak ezzel sok sztereotípiát társul – ami szintén nem baj, hisz ez egy védekező mechanizmus az idegenek felé (habár erről érdemes lemondani, mert félni senkinek sem lehet oka) – amik nem igazak, és nem szeretném, hogy a közeli körömben hamis kép legyen róla, mert én nem, nem vagyok ilyen vagy olyan. Gyere, ismerj meg, beszéljünk. Újra a címkézés. Ha az ember túl sokáig ignorál, akkor egy idő után közömbös lesz magával szemben. Semmilyen fogja hinni magát – pedig aki nem tartozik sehova se az is valamilyen.

Többszörös családban nőttem fel és soha semmilyen probléma nem volt ebből. Miért? Nem tudom, túl jó szüleim voltak és én túl kevésbé becsültem az ő lazaságukat, bambaságukat: nem érdekelte őket. A világban töltött idő – épp elég lehet – túl jó, hogy olyanokon rágódjunk, amin nem érdemes. Van ez a hozzáállás, ami léhának tűnhet, de ha az egyéni boldogságomat keresem akkor ez a kulcs. A nemtörődömség.

Folyton visszamennék: vissza az időben, közeli gyermekkoromhoz, amiről már csak halovány emlékeim vannak, noha nem volt messze. Szerettem a csendet, az egyedüllétet. Most is szeretem. Nagyanyám halála után egyre jobban kezdett érdekelni az emlékezés. Elkezdtem apró jegyzeteket készíteni. Minden nap egy kicsi jegyzet. Hogy majd egyszer kezdek velük valamit – s már ismerem magam: nem fog ezekkel semmi sem történni.

Nyáron születtem. Azt mondom magamnak, hogy a nyár velem kezdődik, azt nem tudom kivel ér véget, de velem kell kezdődnie. Kiskoromból foszlányok vannak: napsütés, fém-csúszdák, kertek, ráncos kezek, ráncos homlokok. Kamaszkoromból csak az első csókra emlékszem igazán. A szerelemről illik akarni beszélni. Aztán nem beszélünk, csak nézzük egymást. Hasonló a halálhoz. Aki szomorú nem sír. Aki boldog nem nevet. Gondoltam sokáig, s persze ez is, mint a legtöbb dolog: nem ilyen egyszerű. Menekülök a komplex dolgok elől – nem szabad. Meg kell érteni, muszáj érteni, csak így tudom magam elhelyezni ezekkel szemben vagy mellett – vagy akárhogy.

Nem tudom, hogy voltam-e valaha szerelmes. A hangjukra emlékszem, a hajukra emlékszem. A szemükre. Hogy mennyi fájdalom lehetett bennünk, amit soha meg nem érthettek, mert bármennyi idő után is: az ember megfejthetetlen. Azt hiszem ez csodálatos –

tehát van bizonyíték a csodák létezésére. Akárhogy is, az embernek önfeladtnak kell lennie. Amikor megcsaltak nem dőlt össze a világ. Nem fogtam fel, most sem fogom fel. Egyszer egy barátom azt kérdezte, hogy tudtam ennyire szeretni. Nem tudom. Szeretet ez? Magamat nem szerettem. Az ember sárkányfog-vetemény írja Vörösmarty. Nem tudok hinni neki. Mindaz az értékem, amim van nem lehet az enyém. Végére is: számomra van bizonyíték Isten létezésére.

Gimnáziumban nem csináltam egyebet csak fociztam és olvastam. A játék önfeladtnak szabadsága egyenlő lett számomra az alkotás nehézkes folyamatával. Mai napig az orromban van az eső, az izzadság szaga. A rekortáné, ami minden nap felhorzsolta a lábam. Szerettem elesni, mert lehetett. Vonzó volt a testek egymásnak feszülése, a harag, az ügyesség, a bosszú dolgai – és az, hogy ez a sípszó után megszűnik. A másik szenvedélyem a síelés. Ebben nem csak a hűtték előtti napozást szerettem. A pillanat, amikor akár száz kilométer per órával suhan az ember és a halál integet. A tudat, hogy meg lehet halni – és a felismerés a pálya alján, hogy nem haltam meg. Veszélyes játék ez. Szerettem.

Hogy mit hoz a jövő? Szeretnék kertet, benne gyerekeket, kutyát, macskát, valakit, akivel gondozhatom mindezt. Nem. Nyugalmat, boldogságot. Nem. Egyáltalán nem. Szeretném átadni, amit tudok és tudni fogok. Őszintén szeretnék hinni abban, hogy vannak olyan dolgaim, amiből mások is részesedhetnek, mások is tanulhatnak, gyarapodhatnak. Túl kevés és túl rövid az idő. Szeretnék adni, amennyit csak egy ember elbírhát. A legnagyobb érzés. A jövőképem igen egyszerű: jobb emberré válni. Megszeretni az apró emberi dolgaim: kávé főzni, beágyazni, dolgozni, utazni, hobbikat csinálni, barátokat szerezni. Másokon segíteni. Elvégezni az egyetememet. Kivinni a szemetet. Nem tudom. Nem tudom mihez kezdek majd. Nem akarok túlélni. Élni szeretnék.